

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ କଥା

(ଆଦ୍ୟ ଭାଗ)

●ପ୍ରସ୍ତୁତି : ଓଡ଼ିଆ ସିଲାଇସ୍ କମିଟି

ସୂଚନା :

(ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପରିଚୟ ନିମିତ୍ତ ‘ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ କଥା’ (ଆଦ୍ୟଭାଗ) ନାମକ ଏହି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରଚନା ଓଡ଼ିଆ ସିଲାଇସ୍ କମିଟି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇ ପୁସ୍ତକରେ ଦିଆଯାଇଛି । ଏହି ରଚନାରୁ କେତୋଟି ସାଧାରଣ ପ୍ରଶ୍ନ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପଚରାଯିବ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ସରଳାର୍ଥ ଲେଖିବା ପାଇଁ ଦିଆଯିବ ନାହିଁ ।)

ଭାରତ ବର୍ଷର ବିଭିନ୍ନ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରାଚୀନ ଗୌରବର ଅଧିକାରୀ । ସଂସ୍କୃତ, ପାଳି, ପ୍ରାକୃତ ଓ ଅପଭ୍ରଂଶର କୁକ୍ଷୀ ଭିତରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଆଦି ଉନ୍ନେଷ ଘଟେ ଦଶମ / ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ । ଏହି ସମୟରେ ହିଁ ଓଡ଼ିଆ ଲିପିର ହେଲା ଉଦ୍ଭବ । ଲିପିର ବିକାଶ ସଂଗେ ସଂଗେ ଲିଖିତ ସାହିତ୍ୟର ହୋଇଛି ଉନ୍ନେଷ । ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଭାଷାର ଲିପି ଓ ଲିଖିତ ସାହିତ୍ୟର ଉଦ୍ଭବ ପୂର୍ବରୁ କିଛି କାଳ ଧରି ଲୋକମୁଖରେ ଭାଷା ପ୍ରଚଳିତ ଥିବ । ସେତେବେଳେ ହୁଏତ ଲୋକମୁଖର ଭାଷାରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବ ଲୋକସାହିତ୍ୟ ମାତ୍ର ସେତେବେଳେ ତାହାର ରୂପ କ’ଣ ଥିଲା ଏବେ କହିବା କଷ୍ଟକର । ଏବେ ଆମେ ଯେଉଁ ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଦେଖୁଛୁ ତାହା ହୁଏତ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବ । ଲୋକଙ୍କ ଅଭିଜ୍ଞତା, ଜୀବନାନୁଭବ, ଆଚାର ବିଚାର, ସମାଜିକ ସମ୍ପର୍କ, ଧର୍ମଦୃଷ୍ଟି ଇତ୍ୟାଦି

ସ୍ୱତଃ ଲୋକଙ୍କ ମୁଖରୁ କବିତା, ଭଗବତମାଳି ଓ ପ୍ରବାଦ ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବ ଓ ତାହା ଲୋକରୁ ଲୋକମୁଖକୁ ଗତି କରି ବୃହତ୍ତର ସମାଜରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିବ । ଲୋକସାହିତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ନୁହନ୍ତି; ଲୋକସମାଜ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ହୁଏତ ଲୋକସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଥମ ସୃଷ୍ଟି, ମାତ୍ର ତାହାର ଲିଖିତ ରୂପ ନ ଥିବାରୁ ତାହାକୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ ସୃଷ୍ଟି ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ବିଚାରସାପେକ୍ଷ ।

ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଗଜପତି କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ଓଡ଼ିଶା ଏକ ସମୃଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଇଛି । ଏ ସମୟକୁ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା କ୍ରମଶଃ ମାର୍ଜିତ ହୋଇଗଲାଣି । ମାଟିର ମହାକବି ସାରଳା ଦାସ ଏହି ସମୟରେ ରଚନା କଲେ ଖାଣ୍ଡି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ମହାଭାରତ, ଚଣ୍ଡୀପୁରାଣ, ବିଲଙ୍କା ରାମାୟଣ ଆଦି ଗ୍ରନ୍ଥ । ତେଣୁ ସାରଳା ଦାସ ହିଁ ହେଲେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଆଦିକବି ।

ସେ ଆଧୁନିକ ଜଗତସିଂହପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଝଙ୍କଡ଼ ଗ୍ରାମରେ ଏକ କୃଷକ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପୂର୍ବ ନାମ ଥିଲା ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର ପରିଡ଼ା । ମହାଭାରତ ତାଙ୍କର ବିଶିଷ୍ଟ କୃତି । ଏହା ସଂସ୍କୃତ ମହାଭାରତର ଅନୁବାଦ ନୁହେଁ; ଅନୁସୃଷ୍ଟି । ଯେତେବେଳେ ସେ ‘ମହାଭାରତ’, ‘ଚଣ୍ଡୀପୁରାଣ’, ‘ବିଚିତ୍ର ରାମାୟଣ’ ପରି ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କଲେ ସେତେବେଳେ ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦୀ, ଅଥବା ଅସମିୟା ଭାଷାରେ ଏହାର ପରିକଳ୍ପନା କରଯାଇ ନ ଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ଭୂଗୋଳ, ଧର୍ମପାଠ, ମନ୍ଦିର, ପାହାଡ଼, ପର୍ବତ, ନଦନଦୀ, ଅରଣ୍ୟ, ଜନପଦ, ବିଭିନ୍ନ ଜାତି, ନାନା କିମ୍ବଦନ୍ତୀ, ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଲୋକକଥା ଇତ୍ୟାଦି ତାଙ୍କ ମହାଭାରତରେ ଏପରି ରୂପ ପାଇଅଛି, ଯାହା ଫଳରେ ତାଙ୍କ ମହାଭାରତ ହୋଇଯାଇଛି ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଆତ୍ମପରିଚିତିର ଏକ ମୂଲ୍ୟବାନ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଉକ୍ତ ଜାତୀୟତାବୋଧର ସେ ହିଁ ପ୍ରଥମ ରୂପକାର ।

ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ପରେ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପାଞ୍ଚ ଜଣ ସନ୍ଥ କବିଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ଘଟିଲା । ସେମାନେ ହେଲେ **ବଳରାମ ଦାସ, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ, ଯଶୋବନ୍ତ ଦାସ, ଅରୁଣାଚଳ ଦାସ ଓ ଶିଶୁ ଅନନ୍ତ ଦାସ** । ଏହି ପାଞ୍ଚ ଜଣ ଭକ୍ତ କବି ପଞ୍ଚସଖା ନାମରେ ପରିଚିତ । ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଓ ଜଗନ୍ନାଥ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କର ସାରସ୍ୱତ କୃତି ଓ କୀର୍ତ୍ତି । ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବ ସେ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ଗଜପତି । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ୧୫୧୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେ ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ସେ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କୁ ମାନିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଭାକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଲେ । ସେ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ପଞ୍ଚସଖାଏ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମାପରି । ପଞ୍ଚସଖାଏ ଯୋଗ ଓ ଶୂନ୍ୟବାଦ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଲେ, ପିଣ୍ଡକୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କଳ୍ପନା କଲେ, ଜାତି ମାନିଲେ ନାହିଁ; ମଣିଷକୁ ମାନିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜକୁ ଶୂନ୍ୟ ଘୋଷଣା କଲେ । ସାରଳା ଦାସଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ଶୂନ୍ୟ

ଚେତନାଟି ବଳିଷ୍ଠ ହୋଇଉଠିଲା ତାହା ଓଡ଼ିଆ ଜାତିକୁ ଏକ ମାନବବାଦୀ ଭାବନାରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କଲା । ପଞ୍ଚସଖା ହିଁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ମାନବ-ମୌତ୍ରୀର ହେଲେ ଉଦ୍‌ବୋଧକ ।

ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ପ୍ରେମଭକ୍ତି ପ୍ରଚାର କଲେ ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ତିରୋଧାନ (୧୫୩୩ ଖ୍ରୀ:ଅ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ପ୍ରେମଧର୍ମ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କୁ ମାନ୍ୟତା ଦେଲେ, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କୁ ‘ଅତିବଡ଼ୀ’ ବୋଲି କହିଲେ, ଅରୁଣାଚଳ ଦାସ, ଯଶୋବନ୍ତ ଦାସ ଓ ଶିଶୁ ଅନନ୍ତ ଦାସଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧା ନିବେଦନ କଲେ । ପଞ୍ଚସଖାଗଣ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଗୋଟାଏ ନୂତନ ସାରସ୍ୱତ ପରମ୍ପରା ତିଆରି କରିଦେଲେ । ସେହି ପରମ୍ପରା ଦୀର୍ଘକାଳ ଧରି ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଲା ଓ ଏବେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ପକାଉଅଛି । ଏହି ପଞ୍ଚସଖା ଗୋଷ୍ଠୀର ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ କବି ବଳରାମ ଦାସ । ସେ ମହର୍ଷି ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ସଂସ୍କୃତ ରାମାୟଣର କଥାବସ୍ତୁ ଅବଲମ୍ବନରେ ରଚନା କଲେ ଜଗମୋହନ ରାମାୟଣ । ଏହା ଦାଣ୍ଡୀ ବୃତ୍ତରେ ରଚିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ ‘ଦାଣ୍ଡୀ ରାମାୟଣ’ କୁହାଯାଏ । ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ମହାଭାରତ ପରି ବଳରାମଙ୍କ ରାମାୟଣ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଆପଣାର ହୋଇଗଲା । ଏଥିରେ ମୂଳ ରାମାୟଣର କଥାବସ୍ତୁ ଓ ଚରିତ୍ର ସହିତ ଅନେକ କାଳ୍ପନିକ କଥା ଓ ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ । ବଳରାମଙ୍କର ‘ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୁରାଣ’ ଅନ୍ୟ ଏକ ପୁରାଣ ଗ୍ରନ୍ଥ, ଯାହା ତାଙ୍କର ମୌଳିକ ସୃଷ୍ଟି । ମାର୍ଗଶୀର ମାସ ଗୁରୁବାର ଦିନ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଓଡ଼ିଆ ଘରର ନାରୀମାନେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୂଜା କଲାବେଳେ ଭକ୍ତି ସହକାରେ ପାଠ କରନ୍ତି । ଏହି ପୁରାଣଟି ଜାତିଭେଦ ବିଲୋପ ପାଇଁ ଏକ ଆହ୍ୱାନ । ଏହା ମଧ୍ୟ ନାରୀ ଓ ପୁରୁଷଙ୍କ ପବିତ୍ର ସମ୍ପର୍କ ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ । ନାରୀର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଏଥିର ପ୍ରକଟିତ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ବଳରାମ ଦାସ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ‘ଭାବସମୁଦ୍ର’, ‘ବଟ ଅବକାଶ’, ‘ଗୁପ୍ତ ଗୀତା’, ‘ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭୂଗୋଳ’, ବହୁ ଭଜନ, ଜଣାଣ, କୋଇଲି ଓ ମାଳିକା ।

ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସିଦ୍ଧି କବି । ସେ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟରେ ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତି । ସେ ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ବିନୀତ ଭକ୍ତ । ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଅନେକ ଅଲୌକିକ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । ତାଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥ ‘ଭାଗବତ’ । ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ସଂସ୍କୃତ ଭାଗବତକୁ ସେ ସରଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ନବାକ୍ଷରୀ ବୃତ୍ତରେ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ । ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର ଲୋକପ୍ରିୟତା ଏତେ ବଢ଼ିଗଲା ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଭାଗବତ ଘର ବା ଭାଗବତ ଟୁଙ୍ଗୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରି ସେଠାରେ ତାଙ୍କର ଭାଗବତ ପୋଥିକୁ ଗାଦିରେ ରଖି ସ୍ବୟଂ ବାସୁଦେବ ଭାବରେ ପୂଜା କରାଗଲା । ପ୍ରତିଦିନ ସଂଧ୍ୟାରେ ଗ୍ରାମର ଲୋକେ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ରହି ଭାଗବତ ଶ୍ରବଣ କରନ୍ତି ଓ ସେହିଠାରେ ଭାବଗତ ଗାଦିକୁ ସାକ୍ଷୀରଖି ନାନା ଗଣ୍ଡଗୋଳକୁ ସମାଧାନ କରନ୍ତି ।

ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଭାଗବତ ମୂଳ ଭାଗବତର ଆକ୍ଷରିକ ଅନୁବାଦ ନୁହେଁ । ସ୍ଥଳେ ସ୍ଥଳେ ସେ ନିଜର ମୌଳିକତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅଛନ୍ତି । ଭାଗବତ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଜୀବନ ବେଦ ହୋଇଗଲା । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ମଧ୍ୟ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ‘ଅର୍ଥ କୋଇଲି’, ‘ତୁଳାଭିଶା’, ବହୁ ଭଜନ ଓ ଜଣାଣ, ମାଳିକା, ଚଉପଦୀ ଓ ଚଉତିଶା । ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ ସିଦ୍ଧି କବି ଯଶୋବନ୍ତ ଦାସ । ତାଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ରଚନା ମଧ୍ୟରେ ‘ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର’ ହେଉଛି ପ୍ରଧାନ । ଅତ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଳିଷ୍ଠ କବି- ପ୍ରତିଭାର ଅଧିକାରୀ । ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଉପଦେଶକ୍ରମେ ସନାତନ ଗୋସାଇଁ ଅତ୍ୟୁତାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଦାକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ‘ହରିବଂଶ’ ତାଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁରାଣଗ୍ରନ୍ଥ । ସେ ଜଣେ ମାଳିକାକାର ଭାବରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସୁପରିଚିତ । ତାଙ୍କ ରଚନାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ‘ଶୂନ୍ୟସଂହିତା’, ‘ଅଶାକାର ସଂହିତା’, ‘ଅକଳିତ ସଂହିତା’, ‘ଶୂନ୍ୟରାସ’, ‘ମହାଶୂନ୍ୟରାସ’, ‘ବୃନ୍ଦାରାସ’, ‘ଠୁଳ ଶୂନ୍ୟରାସ’ ଆଦି ପ୍ରଧାନ । ଶିଶୁ ଅନନ୍ତ ଦାସଙ୍କ

ରଚନାବଳୀ ମଧ୍ୟରେ ‘ହେତୁଦୟ ଭାଗବତ’, ‘ରୁମ୍ଭକ ଆଗତ ଭବିଷ୍ୟ ମାଳିକା’, ଭଜନ ଓ ଜଣାଣ ଆଦି ପ୍ରଧାନ ।

ସାରଳା ଦାସ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପ୍ରଥମେ ଶକ୍ତି ପରୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ସେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଯେଉଁ ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଗଲେ ତାହାରି ଉପରେ ପଞ୍ଚସଖାଏ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ନାନା ସୁଦୃଶ୍ୟ ବୃକ୍ଷରୋପଣ କଲେ । ସେମାନେ ପୁରାଣ, ଗୀତା ସଂହିତା, ଭଜନ ଓ ଜଣାଣ ଆଦି ରଚନା କଲେ । ତେଣୁ ପଞ୍ଚସଖାଏ ହୋଇଗଲେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୁଦ୍ଧାର ପାତ୍ର । ସେମାନେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଇଷ୍ଟଦେବ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଧର୍ମଗତ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାକୁ ସେମାନେ ଅତିକ୍ରମ କରିଗଲେ । ସେମାନେ ପୁଣି ହେଲେ ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବୀ । ଉଚ୍ଚଜାତି ଓ ନିମ୍ନଜାତି ଭିତରେ ସେମାନେ ଏକତ୍ବ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ସମକାଳରୁ ବସା ଦାସଙ୍କ ‘କଳସା ଚଉତିଶା’ ଓ ମାର୍କଣ୍ଡ ଦାସଙ୍କ ‘କେଶବ କୋଇଲି’ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ କୋଇଲି କବିତା ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଆସିଥିଲା ତାହା ମଧ୍ୟ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିଛି । ତେଣୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ‘କେଶବ କୋଇଲି’ର ଟୀକା ରଚନା କରିଛନ୍ତି ‘ଅର୍ଥ କୋଇଲି’ କବିତାରେ । ବସା ଦାସଙ୍କ ଚଉତିଶା ହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ନାନା ଚଉତିଶା ରଚନା କରିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଛି । ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ‘କାନ୍ତକୋଇଲି’ ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ସମୟରୁ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜନୀତିରେ ଦେଖାଦେଲା ଅବକ୍ଷୟ । ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ଦକ୍ଷିଣର ବିଜୟନଗର ରାଜା କୃଷ୍ଣଦେବ ରାୟ ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଅଧିକାର କରିନେଲେ । ଉତ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ମୁସଲମାନମାନେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ୧୫୪୦ ଖ୍ରୀ:ଅ:ରେ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ଦେହାନ୍ତ ପରେ ତାଙ୍କ ଦୁଇପୁଅଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରି ଗୋବିନ୍ଦ ବିଦ୍ୟାଧର ଓଡ଼ିଶାର ରାଜା ହେଲେ । ପୁଣି ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ୧୫୬୦ ଖ୍ରୀ:ଅ:ରେ ଭୋଇବଂଶର

ଶେଷ ରାଜାଙ୍କୁ ଗାଦିଚ୍ୟୁତ କରି ଓଡ଼ିଶାର ଗଜପତି ହେଲେ । ଦିଲ୍ଲୀର ବାଦ୍‌ଶାହା ଆକବରଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ମିତ୍ରତା ଥିଲା । ମାତ୍ର ବଙ୍ଗଳାର ନବାବଙ୍କ ସେନାପତି କଳାପାହାଡ଼ ଦ୍ଵାରା ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ୧୫୬୮ ଖ୍ରୀ:ଅ.ରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କଲେ । ଓଡ଼ିଶା ଏହିଠାରୁ ହେଲା ପରାଧୀନ । ପ୍ରଥମେ ଆଫଗାନ ମୁସଲମାନ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଶାସନ କଲେ । ପରେ ମୋଗଲ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଲାଭ କଲା । ତତ୍ପରେ ମରହଟ୍ଟା ଓ ଶେଷରେ ୧୮୦୩ରେ ଇଂରେଜମାନେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଅଧିକାର କଲେ । ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଦ୍ଵିତୀୟାର୍ଦ୍ଧରୁ ଓଡ଼ିଶା କ୍ରମେ ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ହୋଇଗଲା । ବିଶାଳ ଓଡ଼ିଶାର ଗୌରବ ଆଉ ରହିଲା ନାହିଁ । ଛୋଟ ଛୋଟ ରାଜ୍ୟର ରାଜାହୋଇ ନିଜନିଜକୁ ସର୍ବେସର୍ବା ମନେ କଲେ । ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଦରବାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ସେଠାରେ ରାଜସଭାର ସପ୍ତାଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରେ କବିମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନ ଦେଲେ । କବିମାନେ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ସ୍ତୁତିସ୍ତବ କଲେ ଓ ରାଜାଙ୍କ ବିଳାସ ପାଇଁ କାବ୍ୟ ଲେଖିଲେ । ସାରଳା ଦାସ ଓ ପଞ୍ଚସଖାଏ ଯେଉଁ କାବ୍ୟଧାରା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ତାହା ଆଉ ରହିଲା ନାହିଁ । ତଥାପି ଏହି ଧାରାରେ ଯେଉଁମାନେ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶରଣ ଦାସ, ନାରଣ ଦାସ, ବାଲିଙ୍ଗା ଦାସ, ଦିବାକର ଦାସ, ଚୈତନ୍ୟ ଦାସ, ହାଡ଼ି ଦାସ, ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ଦ୍ଵିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ କାବ୍ୟ ରଚନା କରାଯିବାର ନୂତନ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଇତିପୂର୍ବରୁ ଦ୍ଵାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜୟଦେବ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ରଚନା କରିଥିଲେ ‘ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ’ କାବ୍ୟ । ଏହା ସରଳ ସାବଲୀଳ ଭାଷାରେ ଓ ଲଳିତ ଛନ୍ଦରେ ରଚିତ । ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳା ଏହି କାବ୍ୟର ବିଷୟବସ୍ତୁ । କାବ୍ୟଯୁଗରେ ଏହି କାବ୍ୟର ଭାଷା ଓ ଛନ୍ଦ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିଲା । ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ତୃତୀୟ ଦଶନ୍ଧିରେ ଅର୍ଜୁନ ଦାସ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ‘ରାମବିଭା’ କାବ୍ୟ (୧୫୨୯

ଖ୍ରୀ:ଅ) ରଚନା କଲେ । ସେ ‘କଞ୍ଚଲତା’ ଶୀର୍ଷକ ଏକ କାବ୍ୟନିକ କାବ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ । ଅର୍ଜୁନ ଦାସଙ୍କଠାରୁ ହିଁ ପୌରାଣିକ ଓ କାବ୍ୟନିକ କାବ୍ୟ ରଚନାର ଏକ ନୂତନ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟ ଭାଗରୁ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟ ଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ଦୀର୍ଘ ଏକଶହ ବର୍ଷ ଧରି ଯେଉଁ କାବ୍ୟଧାରା ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା ତାହା ସ୍ଵଳ୍ପ ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରୟୋଗରେ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ରାଗରାଗିଣୀର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇ କାବ୍ୟକୁ ହୃଦୟଗ୍ରାହୀ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଗଲା । ଆଲୋଚ୍ୟ ସମୟରେ ଦନେଇ ଦାସଙ୍କ ‘ଗୋପାଭାଷା’, ବାଳକ ଶ୍ରୀହରି ଦାସଙ୍କ ‘ମୟୂର ଚନ୍ଦ୍ରିକା’, ନରସିଂହ ସେଣଙ୍କର ‘ପରିମଳା’ ଦିବାକର ଦାସଙ୍କ ‘ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଚରିତାମୃତ’, ଦେବଦୁର୍ଲଭ ଦାସଙ୍କ ‘ରହସ୍ୟ ମଞ୍ଜରୀ’, ଶିଶୁ ଶଙ୍କର ଦାସଙ୍କ ‘ଉଷାଭିଳାଷ’, ପ୍ରତାପ ରାୟଙ୍କର ‘ଶଶିସେଣା’, ଦ୍ଵାରିକା ଦାସଙ୍କ ‘ପରତେ ଗୀତା’, ‘ଶିବ ପୁରାଣ’ ‘ସଂସାରବୋଧ ଚଉତିଶା’ ‘ଛଅପୋଇ’, ‘ନଅ ପୋଇ’, ‘ତେର ପୋଇ’, ଦେବାନନ୍ଦ ଦାସଙ୍କ ‘ବୈଚନ୍ଦ୍ର ଗୀତା’, କାର୍ତ୍ତିକ ଦାସଙ୍କ ‘ରକ୍ତିଣୀ ବିଭା’, ବିଷ୍ଣୁ ଦାସଙ୍କ ‘ପ୍ରେମଲୋଚନା’, ରଘୁନାଥ ହରିଚନ୍ଦନଙ୍କ ‘ଲୀଳାବତୀ’, ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦାସଙ୍କ ‘କାଞ୍ଚିକାବେରୀ’ ଆଦି କାବ୍ୟ, ପୁରାଣ ଓ ତତ୍ତ୍ଵମୂଳକ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ତଥାପି ଯେଉଁ କାବ୍ୟଧାରାଟି ନୂତନ କରି ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ତାହାହିଁ ହେଲା ମୁଖ୍ୟ । ତେଣୁ ଏହି ଯୁଗକୁ କୁହାଯାଏ ପ୍ରାକ୍ ରୀତିଯୁଗ । ପ୍ରାକ୍ ରୀତିଯୁଗର କବିମାନେ କାବ୍ୟରେ ଅତି କଞ୍ଚନା, ଲୋକକଥା, ନୃତ୍ୟ, ଦେଶ ଭାଷା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ଵ ଦେଇଅଛନ୍ତି ।

ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟ ଭାଗ ପରେ ପରେ ସମୃଦ୍ଧ ରୀତି କାବ୍ୟ ରଚନା କରାଯିବାର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏ ସମୟକୁ ମୋଗଲ ଦରବାରକୁ ଆଦର୍ଶ କରି ରାଜାମାନେ ଦରବାର ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳନ କଲେ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଉପରେ ଓଡ଼ିଶାର ତଥା ଭାରତବର୍ଷର ଧର୍ମପ୍ରାଣ ଜନଗଣଙ୍କର ଗଭୀର

ଭକ୍ତି ଓ ନିଷ୍ଠାଥିବାରୁ ତାହାକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଧର୍ମ ବିଦ୍ୱେଷା ହେତୁ ମୋଗଲ ଶାସନ କାଳରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଓ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଉପରେ ବାରମ୍ବାର ଆକ୍ରମଣ କରାଗଲା । ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ଦିରସବୁ ମଧ୍ୟ ଲୁଣ୍ଠିତ ହେଲା । ସାଧାରଣ ଲୋକେ ନାନା ଅଭାବ ଅନଟନ ମଧ୍ୟରେ କାଳାତିପାତ କରୁଥା'ନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କହିବାକୁ କେହି ନ ଥାନ୍ତି । ଅପରପକ୍ଷରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ସମୟରୁ ଯେଉଁ ପ୍ରେମଧର୍ମର ଉନ୍ନେଷ ଘଟିଥିଲା ତାହା ଏ ସମୟକୁ ଓଡ଼ିଶାର ଜନମାନସରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିଲା । ତେଣୁ ଜଗନ୍ନାଥ-ଧର୍ମ ଓ ଭକ୍ତି ଭାବନା ସହିତ କୃଷ୍ଣ-ଧର୍ମ ଓ କୃଷ୍ଣ-ଭକ୍ତି, ରାମ-ଭକ୍ତି ଓଡ଼ିଶାର ଜନଗଣଙ୍କୁ ସମାନ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । କବିମାନେ ରାମଚରିତ, କୃଷ୍ଣ-ଚରିତ ଓ ଜଗନ୍ନାଥ-ଭାବନାକୁ କାବ୍ୟରେ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି ନେବା ସଂଗେ ସଂଗେ କାଳ୍ପନିକ କଥାବସ୍ତୁକୁ ନେଇ ମଧ୍ୟ କାବ୍ୟ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଇତିପୂର୍ବରୁ ରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କପିଳେନ୍ଦ୍ରଦେବ, ପୁରୁଷୋତ୍ତମଦେବ, ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଦେବ ପ୍ରମୁଖ କାବ୍ୟ ଓ ନାଟକ ରଚନା କରିଥିଲେ । ପଣ୍ଡିତ ବିଶ୍ୱନାଥ କବିରାଜ “ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ପଣ” ନାମକ ବିଶିଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏହା ହେଲା କାବ୍ୟ-ଯୁଗର କବିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରେରଣା ।

ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଓଡ଼ିଆ ରାତିକାବ୍ୟର ସମୃଦ୍ଧ ଧାରା ଘୁମୁସରର ରାଜା ଧନଞ୍ଜୟ ଭଞ୍ଜଙ୍କ ସମୟରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେ ବିଳାସୀ ରାଜା ଥିଲେ । ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ ଜଣେ କବି । ତାଙ୍କର କାବ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ‘ଇଚ୍ଛାବତୀ’, ‘ଅନଙ୍ଗରେଖା’, ‘ରଘୁନାଥ ବିଳାସ’, ‘ମଦନମଞ୍ଜରୀ’, ‘ତ୍ରିପୁରମୋହିନୀ’ ଆଦି ପ୍ରଧାନ । ପଞ୍ଚସଖା ଯୁଗର କାବ୍ୟକବିତା ପୁରାଣ ଇତ୍ୟାଦି ଥିଲା ଭକ୍ତିମୂଳକ । ରାମ, କୃଷ୍ଣ ଓ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ କାବ୍ୟକବିତାମାନଙ୍କରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ସମାଜର ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଏକ ମାନବୀୟ ଭାବନାରେ

ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହେବାକୁ ତଥା ସତ୍ୟ ଓ ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ଜୀବନଯାପନ କରିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଥିଲା । ଭାଷା ଥିଲା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଲୋକମୁଖର ଭାଷାକୁ କାବ୍ୟ କବିତାରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟିକ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ତାହା କ୍ରମେ ହ୍ରାସ ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । କାବ୍ୟ ହେଲା ଅଳଙ୍କାରରେ ରଚିତ । ବିଭିନ୍ନ ରାଗରାଗିଣୀରେ ତାହା ହେଲା ମାଧୁର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡିତ । ଭାଷା କ୍ରମେ ସ୍ୱାଭାବିକତାକୁ ହରାଇ ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ମୁସଲମାନ ଓ ମୋଗଲ ଶାସନ କାଳରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଉପରେ ଯେଉଁସବୁ ଆକ୍ରମଣ ହୋଇଥିଲା ତାହାର ଦୁଃଖଦ ପରିବେଶକୁ ଜନମାନସରୁ ଦୂରେଇ ଦେବାପାଇଁ କବିମାନେ କାବ୍ୟ କବିତା ମାଧ୍ୟମରେ ସଚେତନ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ଦିବ୍ୟସିଂହଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଏକ କାବ୍ୟିକ ବାତାବରଣ । ସେ ନିଜେ ଥିଲେ ସାହିତ୍ୟପ୍ରାଣ । ତେଣୁ ସେ ନିଜର ଦରବାରରେ ବହୁ ପଣ୍ଡିତ ଓ କବିମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିଲେ । ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିବା ପାଇଁ କବିମାନଙ୍କୁ ସେ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥିଲେ ଓ କାବ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚା ପାଇଁ ଅନୁକୁଳ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ତଥାପି ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଥିଲା ନିଜକୁ କବି ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାର ମୋହ । ତାଙ୍କ ନାମରେ କାବ୍ୟକୁ ଭଣିତା କରିବା ପାଇଁ ସେ କବିମାନଙ୍କୁ କହୁଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ବହୁତ ଉପହାର ଉପଭୋକନ ଦେଉଥିଲେ । ଭକ୍ତ କବି ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ ରାଜାଙ୍କର ଏପରି ଆଦେଶକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଦେଇ ରାଜରୋଷର ଶିକାର ହୋଇଥିଲେ । ତଥାପି ସେ ସମୟରେ ସେ ଯେଉଁ ସ୍ୱାଭିମାନର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ ବାସ୍ତବିକ ତାହା ଥିଲା ଅନନ୍ୟ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ନିର୍ବାସନ ଦଣ୍ଡ ଓ ନିଜ ଗ୍ରାମରେ ଅନାଦର ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ଥିଲେ ନିର୍ଭୀକ ଓ ଭକ୍ତିନିଷ୍ଠ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସେ ନିଜର ପ୍ରଭୁ ମାନିଛନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କ ଧନକକୁ ସେ ଖାତିର କରିନାହାନ୍ତି ।

ଦାନକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନାନା କାବ୍ୟ ଓ କବିତା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ରକ୍ଷିତ କରିଛି । ‘ନାମରତ୍ନ ଗୀତା’, ‘ରସବିନୋଦ’, ‘ଜଗମୋହନ ଛାନ୍ଦ’, ‘ପ୍ରସାଦ ସିନ୍ଧୁ’ ଇତ୍ୟାଦି ତାଙ୍କ ନାମରେ ବହୁ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ‘ରସକଲ୍ଲୋଳ’ ତାଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ କାବ୍ୟ । ଏହାର ପଦଲୀଳିତ୍ୟ ଅନନ୍ୟ । ‘କ’ ଆଦ୍ୟ ନିୟମରେ ଏହି କାବ୍ୟଟି ରଚିତ ଓ ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାନ୍ଦ ଶ୍ରବଣସୁଖଦାୟୀ ଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସମର୍ଥ ।

ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ ଲୋକନାଥ ବିଦ୍ୟାଧରଙ୍କ ‘ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦରୀ’, ‘ବୃନ୍ଦାବନ ବିହାର’, ‘ନୀଳାଦ୍ରି ମହୋତ୍ସବ’, ହଳଧର ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ‘ଅଧାରୁ ରାମାୟଣ’, ଭୂପତି ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ‘ପ୍ରେମ ପଞ୍ଚାମୃତ’, ବୃନ୍ଦାବତୀ ଦାସୀଙ୍କର ‘ପୂର୍ଣ୍ଣତମ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ’ ଆଦି କାବ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଏହି ଯୁଗର ଶ୍ରେଷ୍ଠକବି ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ । ସେ ଧନଞ୍ଜୟ ଭଞ୍ଜଙ୍କର ନାତି ଓ ନୀଳକଣ୍ଠ ଭଞ୍ଜଙ୍କର ପୁତ୍ର । ନାନା ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ର, କୋଷଗ୍ରନ୍ଥ, ପୁରାଣ ଓ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଥିଲା ଗଭୀର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ । ଶବ୍ଦ-ସମୁଦ୍ରକୁ ସେ ଅତିକ୍ରମ କରିଯାଇଥିଲେ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି । ଘୁମୁସର ରାଜବଂଶର ସାରସ୍ୱତ ପରମ୍ପରା ତାଙ୍କୁ କାବ୍ୟ ରଚନା କରିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲା । ସେ ସିଂହାସନ ପ୍ରତି ଅନାସକ୍ତ ଥିଲେ । ଏପରିକି ସେ ଘୁମୁସର ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ନୟାଗଡ଼ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ କାବ୍ୟ ଭିତରେ ‘ଲାବଣ୍ୟବତୀ’ ‘କୋଟି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦରୀ’, ‘ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ’, ‘ରସିକ ହାରାବଳୀ’, ‘କଳାକଉତୁକ’ ‘ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି’, ‘ସୁଭଦ୍ରା ପରିଣୟ’, ‘ଅବନାରସତରଙ୍ଗ’, ‘ତ୍ରେଲୋକ୍ୟମୋହିନୀ’ ଆଦି ପ୍ରଧାନ । ‘ବ’ ଆଦ୍ୟ ନିୟମରେ ‘ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ’, ‘ସ’ ଆଦ୍ୟ ନିୟମରେ ‘ସୁଭଦ୍ରା ପରିଣୟ’, ‘ତ’ ଆଦ୍ୟ

ନିୟମରେ ‘ତ୍ରେଲୋକ୍ୟ ମୋହିନୀ’, ‘କ’ ଆଦ୍ୟ ଓ ପ୍ରାନ୍ତ ନିୟମରେ ‘କଳାକଉତୁକ’ ଆଦି ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରି ସେ ନିଜର ଅସାଧାରଣ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଭଗବାନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ନିଜର ଇଷ୍ଟଦେବତା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଥିଲା ଗଭୀର ଭକ୍ତି ।

ଅବନା ନିୟମରେ ସେ ରଚନା କରିଥିଲେ ‘ଅବନାରସତରଙ୍ଗ’ । ବିଭିନ୍ନ ଚିତ୍ରବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ‘ଚିତ୍ରକାବ୍ୟବନ୍ଧୋଦୟ’ ଏକ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ପରୀକ୍ଷା । ତାରକମନ୍ତ୍ର ପ୍ରସାଦରୁ ତାଙ୍କର କବିତ୍ୱ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ସେ କହନ୍ତି । ଦୀପ୍ତିପ୍ରେମ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ, ପ୍ରକୃତିପ୍ରୀତି, ସ୍ୱଦେଶଚିନ୍ତା, ଉତ୍କଳୀୟ ସଂସ୍କୃତି, ଭକ୍ତିଭାବନା ଓ ଜଗନ୍ନାଥଚେତନା, ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରବଣତା ତାଙ୍କ କବି-ପ୍ରତିଭାର ନିଦର୍ଶନ । ଯୁଗ ରୁଚି ଅନୁସାରେ ସେ କାବ୍ୟ କବିତା ଲେଖିଥିଲେ । ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରତିସ୍ପର୍ଷୀ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ ଜଣାଇ ସେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ସେହିପରି କାବ୍ୟ ରଚନା କରି କବିସମ୍ରାଟ ରୂପେ ଗୌରବ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ସେ ପ୍ରକୃତରେ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ହୋଇଗଲେ କବିଗୁରୁ । ତାଙ୍କୁ ଆଦର୍ଶ କରି ତାଙ୍କ ସମୟରେ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ କବିମାନେ କାବ୍ୟ ରଚନା କରିଥିଲେ ।

ମଧ୍ୟଯୁଗର ଅନ୍ୟତମ ବିଶିଷ୍ଟ କବି ବ୍ରଜନାଥ ବଡ଼ଜେନା । ତାଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ କାବ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ‘ଅମ୍ବିକା ବିଳାସ’, ‘ସମରତରଙ୍ଗ’, ‘ଗୁଣ୍ଡିଚାବିଜେ’, ‘ବିଚକ୍ଷଣା’, ‘ଶ୍ୟାମରାସୋତ୍ସବ’ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ‘ଚତୁର ବିନୋଦ’ ତାଙ୍କର ଏକ କଥା ଗ୍ରନ୍ଥ । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ନାରାୟଣାନନ୍ଦ ଅବଧୂତ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ‘ରୁଦ୍ର ସୁଧାନିଧି’ ଅନ୍ୟ ଏକ ଗଦ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଭାବରେ ଆଦର ଲାଭ କରିଥିଲା । ‘ଚତୁର ବିନୋଦ’ ର ଭାଷା ଏବଂ ଶୈଳୀ ସରଳ ଓ କାବ୍ୟଧର୍ମୀ । ଏହି ଭାଷା ଆଧୁନିକ ଗଦ୍ୟର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ।

ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଆଉଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବିଦଗ୍ଧ କବି ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର । ତାଙ୍କର ଗୁରୁ କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ସଦାନନ୍ଦ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ କାବ୍ୟ ‘ଯୁଗଳ ରସାମୃତ ଲହରୀ’, ‘ଯୁଗଳ ରସାମୃତ ଭଞ୍ଜରୀ’, ‘ନିଷ୍ଠାନୀଳମଣି’ ଆଦି ତାଙ୍କୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିଥିଲା । ସେ ଗୌଡ଼ୀୟ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ । ତେଣୁ ସେ ନାନା ବୈଷ୍ଣବ କାବ୍ୟ ଓ ଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । ବିଶେଷତଃ ବୃନ୍ଦାବନର ସାଧୁ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କ କାବ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ନାଟକାଦି ଦ୍ଵାରା ସେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରେମଧର୍ମ ତାଙ୍କ କାବ୍ୟରେ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରତିପାଦିତ ବିଷୟ । ତାଙ୍କ ରଚିତ କାବ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ‘ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣି’ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଏଥିରେ ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କର ପ୍ରେମଲୀଳା ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସେ ‘ରସବତୀ’, ‘ପ୍ରେମ ଚିନ୍ତାମଣି’, ‘ଭାବବତୀ’, ‘ସୁଲକ୍ଷଣା’ ଆଦି କାବ୍ୟ ଓ ଅନେକ ଚଉତିଶା, ଜଣାଣ ରଚନା କରିଥିଲେ । **ଭକ୍ତଚରଣ ଦାସ** ମଧ୍ୟ ଜଣେ ବୈଷ୍ଣବ କବି ଭାବରେ ସୁଖ୍ୟାତ । ତାଙ୍କର ‘ମଥୁରାମଙ୍ଗଳ’ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲୋକପ୍ରିୟ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଏଥିରେ ସେ ଜ୍ଞାନଭକ୍ତି ତୁଳନାରେ ପ୍ରେମଭକ୍ତିର ବିଶେଷ ମହିମାକୁ ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ‘ମନବୋଧ ଚଉତିଶା’ ଓଡ଼ିଶାରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦରଲାଭ କରିଅଛି । ଏହି ମଧ୍ୟଯୁଗର ଶେଷ କାବ୍ୟକାର **ଯଦୁମଣି ମହାପାତ୍ର** । ସେ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗ ବେଳକୁ କାବ୍ୟ ରଚନା କରିଥିଲେ । ‘ରାଘବ ବିଳାସ’ ତାଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାମ-କାବ୍ୟ । **କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳଦେବ ରଥ** ମଧ୍ୟ ଏହି ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧରେ ରଚନା କରିଥିଲେ ‘କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ଚମ୍ପୂ’ । ଏହା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରଥମ ଚମ୍ପୂ କାବ୍ୟ । ସାଂଗୀତିକତା, ନାଟକୀୟତା ଓ କବିତ୍ଵର ଏହା ଏକ ଅପୂର୍ବ ତ୍ରିବେଣୀ ସଂଗମ । ତାଙ୍କର ମଧ୍ୟ “ଚନ୍ଦ୍ରକଳା” ନାମରେ ଏକ କାବ୍ୟ ଓ ବହୁ ଭଜନ ଜଣାଣ ଅଛି ।

ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ କାବ୍ୟ ରଚନା ସହିତ ଗୀତିକବିତା ରଚନାର ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ସେହି କବିତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚଉତିଶା, କୋଇଲି, ଚଉପଦୀ ଓ ପୋଇ ଆଦି ପରିଦୃଷ୍ଟ । ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଅନେକ ଭଜନ, ଜଣାଣ, ଚଉପଦୀ ଓ ଚଉତିଶା ରଚିତ ହୋଇଅଛି । **ସାଲବେଗ** ଥିଲେ ମଧ୍ୟଯୁଗର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗୀତିକବି । ତାଙ୍କର ପିତା ଲାଲବେଗ । ମାତା ଜନୈକା ବିଧବା ବ୍ରାହ୍ମଣୀ । ସାଲବେଗ ମାଆଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ଓ ଭକ୍ତି ଭାବରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇଥିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମରେ ନିଜକୁ ସମର୍ପଣ କରି ସେ ଯୁଦ୍ଧଜନିତ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅଜସ୍ର ଭଜନ ଓ ଜଣାଣ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଧ୍ଵନିତ । ସେ ଯବନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଜଗନ୍ନାଥ ଭକ୍ତିଭାବନା ଓ କୃଷ୍ଣପ୍ରୀତି ଅନ୍ୟନ୍ୟ । ସେ ଗୋଟାଏ କଥା ଦେଖାଇ ଦେଇଯାଇଛନ୍ତି ଯେ ନିର୍ମଳ ଭକ୍ତି ନିକଟରେ କୌଣସି ଜାତି ଓ ସଂପ୍ରଦାୟର ମୂଲ୍ୟ ଅତି ତୁଚ୍ଛ । **ବନମାଳୀ ଦାସ** ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଗୀତିକବିତା ଲେଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଭଜନ ଓ ଜଣାଣ ଲୋକଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ କରେ । **ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକ** ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧରେ ଅନେକ ଗୀତିକବିତା ଲେଖିଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ ଗୌଡ଼ୀୟ ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମମାର୍ଗୀ ଭକ୍ତ । ତାଙ୍କର କବିତାଗୁଡ଼ିକ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଓ ଗୋପୀ ଭାବନାର ସାବଲୀଳ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ।

ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସବୁ-ସାହିତ୍ୟର ଧାରା ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଗତି କରିଆସିଥିଲା, ସେହି ଧାରାର ଶେଷ ଦୀପଶିଖା ଭକ୍ତ କବି **ଭୀମ ଭୋଇ** । ସେ ଆଦିବାସୀ କବି । ପିତୃମାତୃହୀନ ହୋଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସହାୟ ଭାବରେ ବନ ଗହନରେ ଗାଈ ଚରାଇ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ । ମହିମା ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ବଳରେ ତାଙ୍କର ଦିବ୍ୟଦୃଷ୍ଟି ଓ

କବିତ୍ୱ ଶକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ସେ ହେଲେ ମହିମା ଧର୍ମର ଆଦିକବି । ‘ସ୍ତୁତି ଚିନ୍ତାମଣି’, ‘ନିର୍ବେଦ ସାଧନ’, ‘ଶ୍ରୁତି ନିଷେଧ ଗୀତା’, ‘ବ୍ରହ୍ମଚାଳକ’ ଆଦି ଗ୍ରନ୍ଥ ସହିତ ସେ ବହୁ ଚଉତିଶା ଓ ଭଜନ ଲେଖି ଯାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଥିଲା - ‘ମୋ ଜୀବନ ପଛେ ନକେ ପଡ଼ିଥାଉ ଜଗତ ଉଦ୍ଧାର ହେଉ ।’ ଜଗତ ମଙ୍ଗଳ ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ତେଣୁ ଓଡ଼ିଆ ସନ୍ଥ - ସାହିତ୍ୟର ଧାରାରେ ସେ ବାସ୍ତବିକ ଅନନ୍ୟ ପ୍ରତିଭାର ଅଧିକାରୀ । ତାଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ମହାପୁରୁଷ ହାଡ଼ି ଦାସ ଓ ସନ୍ଥ କବି ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ କବିତା ରଚନା କରିଥିଲେ । ହାଡ଼ି ଦାସଙ୍କର ‘ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ବିଳାସ’, ‘ଶଙ୍ଖନାଭି’, ‘ଭାବନାବର’ ଓ ବହୁ ଭଜନ, ଜଣାଣ, ଚଉତିଶା ପାଠକମାନଙ୍କ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଲାଭ କରିଅଛି । ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କ ‘ମହାମଣ୍ଡଳ ଗୀତା’ ଏକ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଦୀର୍ଘ ପାଞ୍ଚଶହ ବର୍ଷ ଧରି ଗତି କରିଥିଲା । ସାରଳା ଦାସଙ୍କଠାରୁ ଭୀମଭୋଇଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୀର୍ଘ ପଥ । ଏହାରି ମଧ୍ୟରେ ଆସିଛି ଓଡ଼ିଶାର ବିପର୍ଯ୍ୟୟ । ସ୍ୱାଧୀନତା ଲୋପ ପାଇଛି, ମୁସଲମାନ, ମୋଗଲ, ମରହଟ୍ଟା ଓ ଇଂରେଜ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିଛି, ଚାଲିଛି ଶୋଷଣ ଓ ପୀଡ଼ନ । ତଥାପି ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇଯାଇ ନାହିଁ । ତା’ର ଭାଷା ଓ ସଂସ୍କୃତି ଲୋପ ପାଇଯାଇ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଭାଷାରେ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସାରଳା ଦାସ ଶକ୍ତି ପରୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ ସେହି ଭାଷା ଆପଣାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବିସ୍ତାର କଲା । ରଚିତ ହେଲା କେତେ ପୁରାଣ, କାବ୍ୟ, କବିତା । ଦେଶ-ଭାଷା ବା ଜନପଦର ଭାଷାକୁ ଛାଡ଼ି କାବ୍ୟ ପୁଣି ସଂସ୍କୃତାୟିତ ଓ ଆଳଙ୍କାରିକ ଭାଷାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଲା । କାବ୍ୟ ସହିତ ମଧ୍ୟ ରଚିତ ହେଲା ଗଦ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଗଲା ଯେ ଓଡ଼ିଆ କବିମାନେ କାବ୍ୟର

ଶ୍ରୀ ବା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥିଲାବେଳେ ମଣିଷ ଉପରେ ସେତେଟା ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ନଥିଲେ । ବିଶେଷତଃ ସନ୍ଥ-ସାହିତ୍ୟ ଓ ଭକ୍ତି ସାହିତ୍ୟରେ ଅଛି ମଣିଷର ଉତ୍ତୋଳନ ପାଇଁ ସ୍ୱଷ୍ଟ ସଂକେତ । ମଣିଷକୁ ସତ୍ୟ ଓ ଧର୍ମ ମାର୍ଗରେ ନେବା ପାଇଁ, ଜାତି, ଧର୍ମ ଓ ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ଏକ ମଣିଷ ସମାଜ ଗଠନ ପାଇଁ ସନ୍ଥ-ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରେରଣା ଦେବା ସଂଗେ ସଂଗେ କ୍ଷମତାମଦମତ ମଣିଷମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଚେତାବନୀ ଶୁଣାଇଛି । ସନ୍ଥ-ସାହିତ୍ୟ ସହିତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ରଚିତ ହେଲା କାବ୍ୟ । ବିବିଧ ଅଳଙ୍କାର, ରସ, ଗୁଣ, ବକ୍ତୃକ୍ତି, ଧ୍ୱନି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରୟୋଗରେ କାବ୍ୟ - ସାହିତ୍ୟ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଲାଭ କଲା । ମାତ୍ର ଏପରି କାବ୍ୟ ସାଧାରଣ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଆକର୍ଷଣ କଲା ନାହିଁ । ତଥାପି ଏହାର ସାଙ୍ଗାତିକ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କଲା । କାଳ୍ପନିକ କାବ୍ୟ ସହିତ ପୌରାଣିକ କାବ୍ୟ ରଚିତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଉଦ୍ବୁଦ୍ଧ କଲା । କୃଷ୍ଣ-ଭକ୍ତି ଓ ରାମ-ଭକ୍ତିକୁ ନେଇ କାବ୍ୟ କବିତା ରଚିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥ-ଚେତନା ଓ ଜଗନ୍ନାଥ-ଭକ୍ତି ଗୁରୁତ୍ୱ ଲାଭ କଲା । ଏହି ସମୟରେ ରଚିତ ଗୀତିକବିତାଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ଗଭୀର ଭାବରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କଲା । ଜଗନ୍ନାଥ ପଦାବଳୀ ଯେପରି ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ରଚନା କରାଯାଇଥିଲା ତାହା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ହୋଇରହିଛି । ଏହିପରି ଭାବରେ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସମୃଦ୍ଧ ଥିଲା । ଦୀର୍ଘ ପାଞ୍ଚ ଶହ ବର୍ଷ ଧରି ବିବିଧ ରୂପ - ବିଭବ ଓ ଭାବ-ବିଭବକୁ ନେଇ ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ତାହା ଯେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଅମୂଲ୍ୟ ସଂପଦ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଆତ୍ମପରିଚୟର ବାଉଁଶ ବହନ କରିଛି; ଏକଥା କହିଲେ ସତ୍ୟର ଅପଳାପ ହେବ ନାହିଁ ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ତରମୂଳକ :

ପ୍ରଦତ୍ତ ଉତ୍ତରରୁ ଠିକ୍ ଉତ୍ତରଟି ବାଛି ଲେଖ ।

୧. ‘ମାଟିର ମହାକବି’ କିଏ ?

- କ) ବସା ଦାସ ଖ) ସାରଳା ଦାସ
ଗ) ଦନେଇ ଦାସ ଘ) ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ

୨. କବି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କୁ ‘ଅତିବଡ଼ୀ’ ଉପାଧି କିଏ ଦେଇଥିଲେ ?

- କ) ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଖ) ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବ
ଗ) ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଘ) ରାଜା କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ

୩. ‘ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୁରାଣ’ କେଉଁ କବିଙ୍କର କୃତି ?

- କ) ସାରଳା ଦାସ ଖ) ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ
ଗ) ବଳରାମ ଦାସ ଘ) ଅଭ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସ

୪. ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସଙ୍କର କେଉଁ କାବ୍ୟଟି “କ” ଆଦ୍ୟ ନିୟମରେ ରଚିତ ?

- କ) ନାମରତ୍ନ ଗୀତା ଖ) ପ୍ରସାବ ସିନ୍ଧୁ
ଗ) ରସବିନୋଦ ଘ) ରସକଲ୍ଲୋଳ

୫. ‘ଲାବଣ୍ୟବତୀ’ କେଉଁ ଧରଣର କାବ୍ୟ ?

- କ) ପୌରାଣିକ ଖ) କାବ୍ଧନିକ
ଗ) ଐତିହାସିକ ଘ) ଭକ୍ତିମୂଳକ

କ୍ଷୁଦ୍ର ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୬. ଚଣ୍ଡୀ ପୁରାଣର ଲେଖକ କିଏ ?

୭. ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଭାଗବତ କେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅନୁବାଦ ?

୮. ମାଳିକାକାର ଭାବରେ କେଉଁ କବି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ?

୯. ଭାଗବତ ଗୁଣୀ କେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ନେଇ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ? ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ କ’ଣ ?

୧୦. କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ଚମ୍ପୂର କବି କିଏ ?

୧୧. ଦୀନକୃଷ୍ଣଙ୍କର କେଉଁ କାବ୍ୟଟି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ କାହିଁକି ?

୧୨. କବି ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର କେଉଁ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ଥିଲେ ?
୧୩. ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାକୁ କେବେ ଆସିଥିଲେ ? ତାଙ୍କର ଧର୍ମମତ କିପରି ଓଡ଼ିଆ କବିମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କଲା ?
୧୪. ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କର ପାଞ୍ଚୋଟି କାବ୍ୟନିକ କାବ୍ୟର ନାମ ଲେଖ ।
୧୫. ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ କାବ୍ୟର କବି କିଏ ? ଏଥିରେ କେଉଁ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ?
୧୬. ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଗୀତିକବି ଭାବରେ ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କର ନାମ ଲେଖ ।
୧୭. ରୀତିଯୁଗର ବିଶିଷ୍ଟ କବିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଚାରିଜଣଙ୍କର ନାମ ଲେଖ ।
୧୮. ପଞ୍ଚସଖାମାନେ କେଉଁ ଦେବତାଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ? ସେମାନଙ୍କୁ ପଞ୍ଚସଖା କହିବାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ କ'ଣ ?
୧୯. ପ୍ରାଚୀନଯୁଗର ଜଣେ ନାରୀକବିଙ୍କର ନାମ ଲେଖ ? ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ଗ୍ରନ୍ଥର ନାମ କ'ଣ ?
୨୦. ଭୀମଭୋଇଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ କୃତିର ନାମ କ'ଣ ?
୨୧. ‘ମୋ ଜୀବନ ପଛେ ନକେଁ ପଡ଼ିଥାଉ ଜଗତ ଉଦ୍ଧାର ହେଉ’ – ଏଇ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉକ୍ତିଟି କେଉଁ କବିଙ୍କର ?
୨୨. କବି ବ୍ରଜନାଥ ବଡ଼ଜେନାଙ୍କର କଥା ଗ୍ରନ୍ଥର ନାମ କ'ଣ ?
୨୩. ‘ମନବୋଧ ଚଉତିଶା’ କେଉଁ କବିଙ୍କର ରଚନା ?
୨୪. ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ସମୟରେ ଉତ୍କଳର ଗଜପତି କିଏ ଥିଲେ ?
୨୫. ବିଦଗ୍ଧ କବି କାହାକୁ କୁହାଯାଏ ? ତାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ଚାରୋଟି ଗ୍ରନ୍ଥର ନାମ ଲେଖ ।

ଦୀର୍ଘ ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୨୬. ପଠିତ ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଭିତ୍ତି କରି ପଞ୍ଚସଖା ସାହିତ୍ୟର ସାମାଜିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।
୨୭. ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଭାଗବତର ଲୋକପ୍ରିୟତାର କାରଣ ଲେଖ ।
୨୮. କବି ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କ କାବ୍ୟକୃତିର ପରିଚୟ ଦିଅ ।
୨୯. ଓଡ଼ିଆ ସବୁ କବିଙ୍କର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କର ।
୩୦. ସାରଳା ଦାସଙ୍କୁ ଆଦିକବି କହିବାର ଯଥାର୍ଥତା ପ୍ରତିପାଦନ କର ।
୩୧. ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ବିଭିନ୍ନ ରୂପ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

୩୨. ତୁମେ ପଢ଼ିଥିବା ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ କାବ୍ୟ ଓ କବିମାନଙ୍କ ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।
୩୩. ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଖାତାରେ ତୁମକୁ ଭଲ ଲାଗୁଥିବା ଉତ୍କୃଷ୍ଟଗୁଡ଼ିକୁ (ଗଦ୍ୟ ବା ପଦ୍ୟ) ସଂଗ୍ରହ କରି ଲେଖି ରଖ ।

